

## มะตือรี

มะตือรี , เตอรี , ปัตตารี , เตอตรี , หรือตือมี เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของหมอไสยศาสตร์ ใช้ในการติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้า วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ อำนาจสิ่งเร้นลับ เพื่อรักษาอาการป่วยไข้ บางครั้งก็มีการจัดหามาแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เลยเข้าใจว่า มะตือรี เป็นมหรสพประเภทหนึ่งด้วย เป็นการบรรเลงดนตรีเพื่อการประกอบพิธีการรักษาโรคของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครื่องดนตรีตือรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเพื่อรักษาคนไข้ เดิมมี ซือบะ หรือ ซออย่างเดียวผู้สืบทอดคือบอมหรือพ่อหมอรักษาคนไข้ ต่อมาเพิ่ม ซือแน คือกลอง 2 หน้า หรือทับ 2 ใบ ซ้อง 2 ใบ และขันทองเหลืองสำหรับตี 1 ใบ

### ความเป็นมา

มะตือรีนิยมเล่นเพื่อรักษาคนไข้ที่เชื่อว่าเป็นต้นเหตุของการป่วยที่มาจากการถูกคุณไสย เวทมนตร์คาถา การฝังรูป ฝังรอย เลขยันต์ ถูกเข็ม ถูกหนังอาคมเข้าทอ้ง ถูกวิญญาณ (อาจิน) ทักทอ เช่น การละเล่นเช่นไหว้ครูศิลป์ (สำหรับผู้มีเชื้อสายโนรา - มะโย่งและว้าย ) โดยอาศัยโต๊ะมะตือ รีเป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับดวงวิญญาณนำมาบอกกล่าวกับโต๊ะมีโนะ เนะแนวทางให้ทราบกรรมวิธีเพื่อรักษาคนไข้หรือถอดถอนอาถรรพณ์อย่างไร เช่น การเช่นไหว้ ใช้บัน ทำพิธีพลีกรรมขอขมาลาโทษ

คำว่า ตือรี เป็นชื่อหนึ่งขอ งรายอมูตอ หมายถึง กษัตริย์หนุ่มหรือยุพราช ผู้มีคาถาอาคม ปัจจุบันถือเป็นสายลมหรือวิญญาณที่จะมาช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย หรือทำให้คนล้มป่วยก็ได้ ลูกหลานคนใดระลึกถึงก็จะให้คุณ ถ้าเมินเฉยไม่ทำพิธีกรรมเช่นสรงบูชาก็จะให้โทษ เล่ากันว่าเดิมรายอมูตอเป็นคนเดินทางจากอินเดียมาสู่แหลมมลายู ดังนั้นตือรีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของผู้คน ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ โดยได้รับอิทธิพลมาจากชาวอินเดียนับถือศาสนาฮินดู ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามาภายหลัง สาเหตุที่มีคนเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะเชื่อว่าถูกวิญญาณตายาย หรือวิญญาณชั่วร้ายมาสิง จึงต้องการทราบว่าเพราะอะไร แล้วจะแก้ไขอย่างไรจึงมีการเข้าทรงคนไข้

อุดม หนูทอง กล่าวว่าตำนานหรือความเป็นมาของมะตือรี เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวัดชลธาราสিংเห อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2458 ฝ่ายรับเสด็จได้จัดมะตือรีแสดงทอดพระเนตร ดังความในจดหมายเหตุของ ลักชีว่า “ชาวอำเภอดากใบได้มีมหรสพสมโภช และแสดงกีฬาทอดพระเนตรที่มีการแปลกอยู่อย่างหนึ่งคือการเข้าผี เรียกตามภาษาพื้นเมืองว่า “ปัตตารี” มีดนตรีอย่างมลายูสำหรับหนึ่งคือ ซอ 1 กลองแขก 2 ซ้องใหญ่ 1 คู่ และซ้องรางอีกหนึ่ง บรรเลงและร้อง มีชายหนุ่มคนหนึ่ง แก่คนหนึ่ง นั่งอยู่ข้างหน้า ออกท่ารำแล้วแกว่งศีรษะปิดคอกไปมาไม่หยุดหย่อน เข้ากับเสียงเพลงและเสียงร้อง ปิดคอกออกไปกลองมา อยู่ได้ตั้ง 10 นาทีก็ว่า ผู้ดูรู้สึกเมื่อยคอแทน น่ากลัวจะเคล็ด มีผู้คนมาดูมาก” จากหลักฐานจดหมายเหตุนี้แสดงว่า เมื่อ พ.ศ. 2458 มีการเล่นมะตือรีแล้ว และคาดว่าน่าจะมีการเล่นมาก่อนหน้านั้นนานทีเดียว ทั้งนี้เพราะการเข้าผีเป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่มีมาแต่โบราณ มะตือรีก็เป็นดนตรีเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

## พิธีกรรม

การเล่นดนตรีต๋อริ สถานที่ที่ทำพิธีต๋อริรักษาคนไข้จะทำที่บ้านหรือระเบียงบ้านของคนไข้ การวางเครื่องดนตรีคล้ายโรงแสดงมโหรี แต่เครื่องดนตรีจะเรียงไปทางทิศตะวันออก พ่อหมอบจะเป็นผู้เล่นฆ้องและมีผู้ป่วนั่งหรือนอนอยู่ตรงหน้าพ่อหมอ ถัดไปด้านข้างคนตีฆ้อง 2 คน ทับ 2 คน และขันทองเหลือง 1 คน ตรงเหนือสถานที่ทำพิธีกรรมนั้น ใช้ผ้าขาวทำเพดานผูกซึ่งไว้ 4 มุม แทนฉัตรกันเพราะวิญญาณในร่างคนไข้เป็นกษัตริย์หนุ่มคือ รายนมุดอ รอบๆ เสาที่ปักทำโรงพิธีมีผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย รวมทั้งดอกไม้หอม แป้งหอม ผ้า และด้ายขาวผูกห้อยเอาไว้ อาหารที่ใช้มีข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวเหลือง และข้าวเหนียวแดง ภาษามลายูท้องถิ่นเรียก “สมางัด” จัดวางบนพานแยกเป็นส่วนๆ สลับลีสวยงาม บนพานข้าวเหนียว ปักเทียนไข 3 เล่ม ถัดจากพานข้าวเหนียวก็เป็นจานไถ่ย่าง อาหารหวานคาวและผลไม้ อาหารดังกล่าวนี้ คือ ของสังเวแด่ รายนมุดอ ส่วนค่ายกครู มีหมากพลู ยาฉุน สีเสียด และเงินค่าราดหรือค่าบูชาครู 12 บาท ก่อนพ่อหมอบจะลงมือรักษาจะว่าเวทมนตร์คาถาป้องกันตนเอง เพื่อป้องกันวิญญาณที่สิง อยู่ในร่างคนไข้มาทำอันตราย เมื่อเริ่มพิธีพ่อหมอบจะเผากายาธรรมมี เพื่ออัญเชิญวิญญาณรายนมุดอให้ลงมาประทับร่างคนไข้นั้น พ่อหมอบเริ่มบรรเลงเพลง ซอ ฟังไพเราะจับใจ บางครั้งก็เยือกเย็นและโหยหวนรายรอบคนป่วยหน้าพ่อหมอบนั้นมีชาวบ้านประมาณ 6 - 7 คน คอยนั่งฟังคำถามและคำตอบจากพ่อหมอและคนไข้ด้วยใจจดใจจ่อ เป็นการแสดงประเภทดนตรี หรือใช้บรรเลงดนตรีเป็นหลักแต่ผสมการท่องบทสวดมนต์เป็นเครื่องดนตรีรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามความเชื่อคุณไสยหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ศาสตร์ ที่เข้าใจว่าเมื่อคนเกิดเจ็บป่วยขึ้นมาอาจจะเป็นเพราะผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ ผีสงนางไม้มาเข้าสิง เข้ามาทำร้ายโดยเฉพาะผีผู้มีนามว่า “ต๋อริ” จำเป็นต้องหาพ่อหมอผู้มีคุณวิชาความรู้มาช่วยรักษา ถือเป็นการรักษาโดยทางจิตวิทยาอาศัยเสียงดนตรีประกอบ

การประกอบพิธีไล่ผีรักษาความเจ็บป่วยนี้ จะกระทำกันในเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ได้ ถ้าทำพิธีวันเดียวหรือคืนเดียวไม่หาย ก็ให้ทำติดต่อกัน 3 วัน 3 คืน ถ้าผู้ป่วยยังไม่หายอีกให้เว้นสักระยะหนึ่ง แล้วหาต๋อริคนใหม่มาทำพิธีอีกจนกระทั่งผู้ป่วยหาย เชื่อกันว่าถ้าประกอบพิธีถูกต้อง ผู้ป่วยก็จะหายจากความเจ็บป่วยจริงๆ

## องค์ประกอบในการเล่นและเครื่องดนตรี

เดิมใช้เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมอย่างเดียวคือ “ซอ” (ซึบปะ) สองสาย ผู้สีซอ คือ พ่อหมอ (บอมอ) ต่อมาภายหลังเพิ่มกลองแขก (ซึนแน - กลองสองหน้า) จำนวน 2 ใบ หรือทับ 2 ใบ ฆ้อง 1 ใบ และขันทองเหลืองสำหรับตี 1 ใบ เครื่องบูชาครูมี หมาก พลู ยาเส้น อย่างน้อย 3 คำ เงินบูชาครู 12 บาท วิธีบรรเลงรักษาคนไข้ ให้คนป่วยมานั่งหรือนอนตรงหน้าพ่อหมอ ซึ่งอยู่ภายในปริณทลโรงพิธีที่ปักเสา 4 ต้น ข้างบนเพดานผูกซึ่งด้วยผ้าขาว 4 มุม ข้างล่างเป็นเครื่องบูชามีหมากพลู ยาเส้นสีเสียด เงินค่าราด ผลไม้ กล้วย อ้อย ดอกไม้ ข้าวเหนียว (ขาว-เหลือง-แดง) เทียน 3 เล่ม ไถ่ย่าง อาหารคาวหวาน แป้งหอม ผ้า ด้ายขาวสายสิญจน์ ผูกห้อยเอาไว้เป็นเครื่องบูชาสังเวดารายนมุดอ พ่อหมอบบรรเลงซอเป็นเนื้อเพลง (ดนตรี) อันเยือกเย็นและโหยหวนฟังไพเราะจับใจ อัญเชิญวิญญาณรายนมุดอให้มาประทับสิงร่างเข้าทรงคนป่วย เมื่อวิญญาณรายนมุดอมาเข้าทรงแล้ว พ่อหมอก็จะถามว่า “ท่านเป็นใคร” คนป่วยจะตอบว่า “เราคือรายนมุดอ” จากนั้นก็จะชักว่า

มาทำร้ายลูกหลานทำไมมีวัตถุประสงค์อะไร ในที่สุดก็จะตกลงกันได้ และจะขอมีมหรสพกับบ่นถวายอย่างใด เมื่อไร เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว วิญญาณของรายอมุดอกก็จะออกจากร่าง คนไข้ก็จะหายเป็นปกติ

## ขนบนิยมในการแสดง

เมื่อถึงเวลาประกอบพิธีผู้ป่วยนั่งหรือนอนในบริเวณประกอบพิธี โต๊ะมีโละและโต๊ะมะตือรนั่งหันหน้าเข้าหาผู้ป่วยและดำเนินการ ดังนี้

1. การแสดงตือรจะประกอบด้วยบอมอ (หมอ) ซึ่งมีชื่อเรียกว่าโต๊ะมีโละ มีหน้าที่ขับร้องรำน่าสรรเสริญเชื้อเชิญเทพเจ้า วิญญาณของบรรพบุรุษหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คนหนึ่ง อีกคนหนึ่งเรียกกันว่า โต๊ะตือร หรือคนทรงเจ้า ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารระหว่างดวงวิญญาณกับโต๊ะมีโละ และมีคนเล่นดนตรีบรรเลงคู่กับการขับลำนำ 5 - 6 คน ได้แก่ คนซอ 1 คน รำมะนา 2 คน คนตีฆ้องใหญ่ 1 คน คนตีโหม่งหรือฆ้องราง 1 คน และอาจมีคนตีฉิ่งอีก 1 คน โดยโต๊ะมีโละและโต๊ะตือรจะนั่งหันหน้าไปทางผู้ป่วย ผู้เล่นดนตรีทุกคนนั่งทางขวามือของโต๊ะมีโละ

2. การจัดเครื่องเซ่นหมอมจะจัดเครื่องเซ่นที่ญาติผู้ป่วย เตรียมไว้ให้ใส่ถาด 2 ใบ

ใบที่ 1 เอาด้ายดิบมาขดภายในถาดให้รอบถาดแล้วเทข้าวสารเหลืองกระจายให้ทั่วถาด เอาเทียนไข 1 เล่ม หมาก 1 คำ เงิน 5 บาท วางไว้บนข้าวสารเหลือง

ใบที่ 2 เอาข้าวเหนียวเหลือง (นึ่งสุก) ใส่ลงในถาดทำให้เป็นรูปกรวยยอดแหลม เอาไข่ไก่ต้มสุกปอกเปลือกครึ่งฟองนำไปปักไว้บนยอดแหลมของข้าวเหนียว โดยให้ส่วนที่ปอกเปลือกอยู่ด้านบน จุดตะเกียง 1 ดวง หรือเทียนไข 1 เล่ม วางไว้ข้างข้าวเหนียวเหลืองแล้วนำถาดทั้งสองไปใส่สาแหรกแขวนไว้เหนือศีรษะของผู้ทำพิธี ส่วนเครื่องเซ่นอีกส่วนหนึ่งให้จัดใส่จานดังนี้ ข้าว ตอกจัดใส่จาน 2 ใบ ใบหนึ่งคลุกน้ำตาลทราย อีกใบหนึ่งไม่คลุกแล้วนำข้าวตอกทั้งสองจานมาวางไว้ตรงหน้าหมอ ขนมนจีน 3 จับ หมากพลู 1 คำ กายาน ถ่านไฟกำลังติดใส่จานอย่างละ 1 ใบ ให้วางเรียงทางด้านซ้ายของจานข้าวตอก

3. เมื่อจัดเครื่องเซ่นเรียบร้อยแล้วหมอมจะให้คนทรงนั่งหันหน้า าดตรงกับหมอ วางเครื่องเซ่นอยู่ระหว่างกลาง ให้ผู้ป่วย (ที่เข้าใจว่าเกิดจากผีร้าย) นอนในที่จัดไว้ในห้องพิธี จากนั้นคนทรงจะหยิบกายานใส่ลงในจานที่ใส่ถ่านกำลังติดไฟและรำยมนตร์ ขณะที่คนทรงกำลังรำยมนตร์อยู่นั้น หมอมจะสืซอ (รือบะ) คลอไปด้วยเมื่อรำยมนตร์เสร็จหมอมจะหยุดสืซอ คืนซอให้กับนักดนตรี แล้วหมอกับคนทรงไหว้ครูพร้อมกันดังนี้ “อาโปง แนนะ มาอะดีกูร กูรยาแงตุเลาะ พาปอ แนนะยาแง มารือกอ ดายอ ” พอไหว้ครูเสร็จหมอมก็รำยมนตร์เรียกผีมารับเอาเครื่องเซ่นและอธิษฐานบอกกล่าว ให้เทวดามาเป็นสักขีพยานช่วยปกป้องคุ้มครองผู้ป่วย

4. คนทรงจะทำพิธีเสี่ยงทายว่าผู้ป่วยเป็นโรคเกิดจากผีร้ายที่ใดโดยมีวิธีเสี่ยงทายอยู่ 2 วิธี คือเสี่ยงทายจากข้าวตอกเครื่อง สั้งเวย และเสี่ยงทายจากเทียนไข โดยการดูเปลวเทียน 1) เสี่ยงทายจากข้าวตอก โดยโต๊ะมะตือ รีกำข้าวตอกจากจานที่ไม่ได้คลุกน้ำตาลมาเติมกำมือ กองแล้ว หยิบครั้งละ 2 เม็ดไปวางบนพื้น หยิบครั้งแรกพูดขึ้นว่า “ดิน” หยิบครั้งที่ 2 พูดขึ้นว่า “น้ำ” หยิบครั้งที่ 3 พูดขึ้นว่า “ลม” หยิบครั้งที่ 4 พูดขึ้นว่า “ไฟ” ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนเหลือข้าวตอกอยู่หรือเม็ดสุดท้าย พูดลงคำใดโต๊ะมีโละใช้คำนั้นเป็นหลักใน

การทำนายและ 2) เสียหายด้วยการดูเปลวเทียน โดยโตะมีโนะจุดเทียนไขขึ้นเล่มหนึ่ง แล้วทำนายสีของเปลวเทียน โดยโตะมีโนะจุดเทียนไขขึ้นเล่มหนึ่ง แล้วทำนายสีของเปลวเทียน สำหรับคำทำนายทั้ง 2 วิธีมีดังนี้

ถ้าหยิบข้าวตอกครั้งสุดท้ายลงคำว่า “ดิน” หรือเปลวเทียนเป็นสีส้มหรือแดง ทำนายว่าสาเหตุของการป่วยเกิดจากผีเจ้าที่ที่มาจากดิน

ถ้าหยิบข้าวตอกครั้งสุดท้ายลงคำว่า “น้ำ” หรือเปลวเทียนเป็นสีม่วงหรือเขียวทำนายว่าสาเหตุของการป่วยเกิดจากผีนํ้า ผีทะเลหรือผีพราย

ถ้าหยิบข้าวตอกครั้งสุดท้ายลงคำว่า “ลม” หรือเปลวเทียนเป็นสีขาวนวลทำนายว่าสาเหตุของการป่วยเกิดจากผีเบื่องบน หรือไม่ก็เป็นผีที่อยู่ในตน

ถ้าหยิบข้าวตอกครั้งสุดท้ายลงคำว่า “ไฟ” หรือเปลวเทียนเป็นสีเหลืองทำนายว่าสาเหตุของการป่วยเกิดจากผีที่ผู้ป่วยเคยบนบานหาเอาไว้ แล้วมิได้แก้บน

5. หลังจากนั้นก็จะทำพิธีเรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คณะต๋อริของตนนับถือให้เข้าสิง โตะมะต๋อริเพื่อขับไล่ออกจากร่างผู้ป่วย แล้วให้คนทรงรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วย โดยวิธีใช้ปากดูดตามส่วนต่างๆ ของร่างกายผู้ป่วย เพราะเชื่อว่าการดูดด้วยปากจะทำให้ผีที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยออกจาก ร่างผู้ป่วยได้ ซึ่งคนทรงจะต้องดูดผู้ป่วยถึง 5 ครั้ง ครั้งแรกจะดูดปลายเท้าของผู้ป่วยพร้อมกับดนตรีบรรเลง เมื่อดูดเสร็จดนตรีจะหยุดแล้วหมอจะถามคนทรงว่า “ผีมาจากไหน ” คนทรงก็ตอบว่า “ผีมาจากดิน ” หมอก็สั่งคนทรงว่าเขาต้องการอะไรให้จัดการให้เขา เสร็จแล้วดนตรีจะบรรเลงต่อ คนทรงก็ดูดร่างกายของผู้ป่วยเป็นครั้งที่ 2 ที่บริเวณท้องหรือลำตัว ครั้งที่ 3 ที่ลำคอ ครั้งที่ 4 ดูดที่ศีรษะหรือใบหน้าของผู้ป่วย ดูดเสร็จแต่ละครั้งหมอก็จะถามว่า “ผีมาจากไหน ” คนทรงก็จะตอบว่ามาจากน้ำ ลม และไฟตามลำดับแล้วหมอก็สั่งให้คนทรงปฏิบัติเหมือนกับการดูดครั้งแรก การดูดครั้งที่ 5 ให้ดูดตามที่คนทรงเสี่ยงทายข้าวตอกว่าครั้งสุดท้ายหรือเม็ดสุดท้ายอยู่ที่ใด ถ้าตกอยู่ที่ดินให้ดูดซ้ำที่ปลายเท้า ถ้าตกที่น้ำให้ดูดซ้ำที่บริเวณท้องหรือลำตัว ถ้าตกที่ลมให้ดูดซ้ำที่ลำคอ ถ้าตกที่ไฟให้ดูดซ้ำที่บริเวณศีรษะหรือใบหน้า

6. เมื่อคนทรงทำพิธีดูดผู้ป่วยเสร็จแล้วหมอไสยศาสตร์จะพูดกับผีในผู้ป่วยว่า “ขอให้ผีที่สิงอยู่ในร่างของผู้นี้ออกเสียเถิดแล้วเราจะจัดการสิ่งที่พวกเจ้าต้องการให้ ทุกอย่าง ” เมื่อหมอพูดและให้สัญญา กับผีที่อยู่ในร่างของผู้ป่วยแล้วเชื่อกันว่าจะทำให้ผู้ป่วยหายเป็นปกติ

ชาวไทยมุสลิมเป็นที่เชื่อมั่นในการรักษาไข้ด้วยวิธีนี้ เชื่อว่าถ้าคณะมะต๋อริประกอบพิธีถูกต้อง อาการป่วยจะหายอย่างแน่นอน และการป่วยไข้ซึ่งเกิดจากการให้โทษของภูตผีไม่สามารถจะรักษาโดยใช้ยาแผนปัจจุบันหรือแพทย์ได้ ถ้าคณะมะต๋อริที่มารักษาไข้แล้วไม่หาย ก็ต้องหามะต๋อริคณะใหม่มารักษาต่อไป ดังนั้นจึงเป็นความนิยมศรัทธาของชาวบ้านในอดีต แต่ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับผีสา่งเทวดาได้เสื่อม ไปได้มาก เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ามามีแทนที่ แต่อย่างไรก็ตามการรักษาคนป่วยด้วยเสียงดนตรี ก็น่าจะมีประโยชน์มิใช่น้อย ความเชื่อเรื่องนี้แต่เดิมมีอยู่ในหมู่คนไทยมุสลิมในดินแดนกันดารบริเวณ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส แต่ปัจจุบันการแพทย์เจริญขึ้นประกอบ ทั้งเห็นว่าความเชื่อนี้ขัดกับหลักการ ทางศาสนา ความเชื่อนี้จึงแทบไม่เหลืออยู่อีกเลย.

## เอกสารอ้างอิง

อุดม หนูทอง. 2531. **ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2524. **ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้**. โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2529. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้**. โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์.

ไพบูลย์ ดวงจันทร์. 2525. “ตือตี่ : ดนตรีรักษาใจของชาวไทยมุสลิม” **วัฒนธรรมไทย**. 15(5) : 3-10,  
พฤษภาคม 2525.